

MOL (83) sb m

-1 (56), -1 (3).

mól, mol-.

sg N mól (55). ◇ G molu (3) *RejPs*, *RejKup*, *RejWiz*, mola (1) *LatHar*. ◇ A mola (1). ◇ I mol(e)m (2). ◇ pl N mole (8). ◇ G molów (5), moli (1); -ów : -i *FalZioł* (1 : 1); ~ -ów (1), -(o)w (4). ◇ D molom (3); -om (1), -(o)m (2). ◇ A mole (4).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI – XVIII w.*

1. zool. *Tinea L. i Tineola HS*; mole, male motyle nocne z rodziny molowatych (*Tineidae*), których gąsienice są poważnymi szkodnikami futer, tkanin wełnianych, a także produktów spożywczych (ziarna, kaszy, mąki, grzybów itp.); *tinea Murm*, *Mymer*¹, *Mącz*, *Calep*, *Cn*; *blatta Mącz*, *Cn*; *teredo Cn* (62) : *Tinea*, eyn fchab. *Mol. Murm* 102; *Mymer*¹ 28v; *Tinea*. [...] *MOL* ieft robaczek w szathach sie lęgaczy gdy długo wnieiakiey wilgothności będą á na wietrze gich nie przefuszaią. A Gorzkich rzeczy á woniaiących Mole sie wiaruią *FalZioł* IV 16b, +7, IV 16b [2 r.]; Niefą takie rękawy iáko kozuch cáły. Wifubách rofkóśnych rad bywa mol siłny. *March*³ Vv; *RejJóz* D6v; Ty fuknye ktoremi opatrzałf fyná fwego/ od molow pobucznyeyą y zedrzeć sie mogą *GliczKsiąż* F4- F4v; Nie zápátrzay sie ná piękność káždego człowieka/ á między niewiáfłtami nie miefzkay: ábowiem z odzienia wychodzi mol [*de vestimentis enim procedit tineae*; z szat mól pochodzi *WujBib*]/ á od niewiáfłthy nieflułfność męfka. *Leop Eccli* 42/13; *Blatta* [...] *Mól* [!]/ robak który száty kážy *Mącz* 25d, 456b; *Tinea – Mol. Tineosus – Pełni moliow. Calep* 1069b; [Ostátnie lekárftwo szátam/ áby ich mole niepfowały [...] á gdy wfchnie [*sok oliwny*]/ dopiero száty do fkrzynie włoż/ nieboy sie wiecey molow/ być mieli fzkodzić. *SienHerb* 570a; *Blatta*, ein fchabe/ wurm/ der die kleider vnd búcher zernaget. P. *Moł* [!]/ robak/ ktory száty y kfięgi grizie. *Volck* 64; *Moł* [!]/ *Blatta, tineae, caries. Volck* L113v].

W połączeniu szeregowym (1): gdzie ná dużę [...] przypadáią pokufy y grzechy [...] ná máiętność ludzką/ tak rozliczny nieprzyaciel/ y fzkodzić/ rdzá/ mol/ y złodziey *LatHar* 601.

W porównaniach (7): *RejPs* 59v, 149v; *BibRadz Iob* 13/28; Iáko mol szátę tak fumnienie gryzie Swą wołą/ gdy iuż rofpuści fwe bryże. *RejZwierc* 223v; *KochPs* 58; A iáko mol szátę/ tak one žal kázi *GrabowSet* B2v; Co nabożeńftwo zebráło: to pychá rofproszy/ y iáko mol w száciach dobrych wfzytko zepfuie *SkarKaz* 352a.

Przysłowie: bibl. [*Matth* 6/19]: A iáko Pan nie káže fobie fkarbić tu gdzie mol á rdzá wfzytko pogryzie *RejZwierc* 48v.

Frazy: bibl. »mol (po-, z)gryzie« (10): A iż mol gryzie fkarb ziemfki Kazał gi bog kłáć niebieski *RejRozpr* B4v; ábowiem ty [*wymysły ludzkie*] iáko ftará szátę czyrw zniščzy/ á iáko wełnę mol pogryzie ie *RejPos* 30, 146v; *RejZwierc* 48v, 67, 122v, 133, 168v, 223v; Oto wfzytcy ci iáko szatá zwiotfzeią/ mol ie zgryzie [*tinea comedet eos*]. *BudBib Is* 50/9.

bibl. »mol kazi, psuje; może popsować, zepsować« = *tinea corrumpit Vulg, PolAnt; tineae demolitur Vulg, PolAnt* (3 : 6; 1 : 1); *MurzNT Luc* 12/33; Nie fkarbcie fobie fkarbow ná ziemi/ gdzie mol y rdzá kázi/ y gdzie złodzieie wykopywáią y krádną. *BibRadz Matth* 6/19; *RejPos* C4v, 312v, 326; *SkarŻyw* 101; *ArtKanc* L2v; *GrabowSet* B2v; fkarb nie wfławáiący w niebiesiech: gdzie złodziey nie dochodzi/ áni mol pfuie *WujNT Luc* 12/33, *Matth* 6/19, 20.

»poje mol, pojady mole« (2): trząłąc zá łobole/ Co ie łzpetnie poiádly ony łtáre mole. *RejWiz* 191v; *RejPos* 189v.

»mole strzygą« (1): á gdy wodą z nich łzaty kropi, nietak rychłó Mole łtrzygą. *FalZioł* IV 16b.

bibl. »szata przed mołem niszczeje; szata od molu skażona, którą mol zje; mol w szaciech wszystko zepsuje; szaty molom się pokarmem stały; szaty mole pogryzły« = *vestimenta vestra a tineis comesta sunt Vulg* [szyk zmienny] (1; 1 : 1; 1; 1; 1): *RejPs* 59v, 149v; Gdyżem iełt iáko co łprochniálego od łtárolłci/ á iáko łzáthá którą mol zie [*vestimentum quod comedit tineia*]. *BibRadz Iob* 13/28; Bogactwo wálze zágniłó/ á łzaty wálze molom łię pokármem łtały. *CzechEp* 50; *WujNT Iac* 5/2; *SkarKaz* 352.

Wyrażenie: »mol tajemny, skryty« (1 : 1): Kogo prze grzech záfráuíełz/ Ták go niewidomie pľuíełz/ Iáko łzátę mół táiemny *KochPs* 58; Ták ledá co człówieká trapi y bez zbroie/ Iuż mol łkryty/ iuż lotnych liłzek rodne gnoie. *KmitaSpit* A3v.

[*Zestawienie:* »mol szatny«: Molow łzátnych obroná *SienHerb* B#v.]

Szeregi: bibl. »(ani) mol (i, a, ani, żadna) rdza« = *aerugo et tineia Vulg* [szyk 10 : 7] (17): *BibRadz Matth* 6/19; Otwórcie ony łkárby krolełtwá wiecznego/ Co ich mol rdzá nie pľuíe *RejPos* C4v, 146v, 264, 312, 312v, 326; *RejZwierc* 122v, 48v, 67, 133, 168v; *SkarŻyw* 101; Kędy [*w niebie*] áni mol, áni rdzá/ áni theż iuż żadna nędzá/ nie bęđzie tám áni záłóść/ iedno wielka miłóść *ArtKanc* O14v, L2v; Nie łkarbcie łobie łkárbow ná ziemi: gđzie rdzá y mol pľuíe/ y gđzie złóđzieie wykopywáią y krádną. Ale łkarbcie łobie łkárby w niebie: gđzie áni rdzá/ áni mol nie pľuíe *WujNT Matth* 6/19-20. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*].

bibl. [*Is* 51/8] »robak abo mol« (1): iż tho włzythko iełt plewy á łmieć iv niego/ á iż to włzytko poie robak ábo mol/ iáko poiada á w niwecz obráca wełnę ábo łtháre odzyenie z niey wczynione. *RejPos* 189v.

W przen (3) : Ale ią [*Rzeczpospolitą*] w pewny zamek do łercá podamy: Gđzie iéy áni mół rułzy/ áni pleśń doiężé *KochProp* 15; *JanNKar* D3; łzaty wálze od molow (włáfniey proznych páchołkow) wytrawione łą. *PowodPr* 69.

Przen: *Wyrzut sumienia, zgryzota, zmartwienie, kłopot, troska, smutek; manes Mącz, Cn; afflictatio, calamitas, cruciatus animi Cn* (9) : Vżrzyłz iż tego nigdy záłówać nie bęđzyełz/ Kiedy tego márnego molu s łercá zbęđzyełz. *RejWiz* 192v; Korzeń złóści łktorym wy nic czynić nie maćie/ á niemoc y mol [*infirmetas et tineia*] odięłt iełt od was *BudBib* 4.*Esdr* 8/52.

Przysłowia: *RejRozpr* E4; Kazdy ma łnac łwego molu Vżrzemy łię włytłtcy [!] łpolu *RejKup* x4; *Quisque patimur suos manes. Káždy ma łwego molá co go gryzie. Mącz* 207d; *KochPieś* 3.

Fraza: »mol gryzie, gryżący [kogo]« [szyk zmienny] (4 : 1): Ták y ty pánie mądrze gol Boć káżdego gryzie łwoy mol *RejRozpr* E4; *Mącz* 207d; *RejPos* A2; *KochPieś* 3; Co zá mol iełt? ták łrodze nam Pánnę gryżący. *PaxLiz* Bv.

Wyrażenia: »serdeczny mol« (1): Dawid zacny Prorok y Krol/ Gdy go gryzł on łerdeczny mol/ Tę iego młódość wlpomina *RejPos* A2.

»mol zakryty« (1): Ale kogo gryżie mół zákryty/ Nie idzie mu w łmák obiáđ obifty *KochPieś* 3.

Szereg: »mol i gryzienie sumnienia« (1): molá y gryżenia łumnienia nábwawia [grzech]/ czáfem też nie iednego gorzy/ á nákoniec do piekielnego one⁶⁰ táráfu/ y odchláni/ fzeroką drogę toruie *LatHar* 581.

2. *Grzyby mikroskopijne z rodzaju Trichophyton i Acharion, należące do rzędu kropidlakowców (Eurotiales), pasożytujące we włosach ssaków i człowieka, wywołujące choroby zwane grzybicami (7) :* Często pod białym czepcem [Włfubách rofkóffnych *March*³ Vv] bywa mol niemały [fiłny *March*³ Vv]. *March*¹ A3v; woda s Trzebuly poranu pitha [...] theż mole ktorzy włófi sieką łpádzá *FalZioł* I 36b, ‡2c, I 1c, 2a, 44c; [Włółow áby mole nie siekly. *SienHerb* 348b; Włółow molom bronienie 348. *SienHerb* C3#v].

Zestawienie: lek. »włosny mol« = *tinea capitis a. capillitii*; *grzybica strzygąca głowy, choroba objawiająca się m.in. łamaniem i kruszeniem się włosów (1)*: Gdy łye włófy sieką/ zową to włosnym molem *SienLek* 48.

3. *Atropos pulsatorium L.; psotnik książkowy, drobny owad z rzędu psotników (Psocoptera), rodziny zakamarnikowatych (Atropidae), niszczący dotkliwie księgozbiory i zielniki (4) :* dobrze iefth w łkrzynie między łzaty kłáć Chmiel/ piołyn bobkowy łift, Cidrowy albo czyprełowy/ y inłze rzeczy thakowe ktore nie telko łzát/ ale y ksiąg od Moli bronią. *FalZioł* IV 16b; A łpleśniáią Biblią łtrzygą w kące mole. *KochZg* A3v; *KochCzJan* A2v.

Zwrot: »zostać molom na pokarm« (1): łpodziewálem fie/ że zá tymi czáfów odwłókámi y mey trágedyey fie odwlec miało/ áłbo ráczey że ták zemną zołtác miáłá [„*Odprawa posłów greckich*”] molom ná pokarm áłbo ná trácki do ápteki. *KochOdpr* A2.

4. *W swobodnym przekładzie biblijnym rodzaj owadów niszczących ziemię (1) :* IOel Prorok [...] mowiac iż wáłzę zyemię ziedzą Kobylki/ Chrzáćcze/ mole/ rdzá y ina nędzá [*Residuum erucæ comedit locusta et residuum locustæ comedit bruchus, et residuum bruchi comedit rubigo. Vulg Ioel 1/4; Ołtátek gąsienice ziadłá łzáránczá/ á ołtátek łzáránczý/ ziadł chrzáczcz/ á ołtátek chrzáczczá/ ziadłá rdzá. WujBib*]. *BielKron* 92v.

5. *zool. Calandra granaria L. (Rost); wołek zbożowy, chrząszcz z rodziny ryjkowcowatych (Curculionidae), groźny szkodnik ziarna w magazynach i spichrzach (2) :*

Zestawienie: »żytny mol« = *gurgulio Mącz; curculio Calep, Cn* [szyk 1 : 1] (2): Gurgulio, Żytny mół który żyto kázi. *Mącz* 150c; *Curculio Animal parvum, frumentum corrodens* – Robák káfczi [lege: káżący] zijto, mol zitnij. *Calep* 279b.

~ [*Szereg:* »czerw(ie) albo mole żytné«: A wízákże to iefth nie podleýfze Czerwiów/ áłbo Molów żytnych przegnánie [...] od tego dymu wyzdychá Czerw zbożny. *SienHerb* 580a, B#v.] ~

6. *zool. Galleria mellonella L. a. Achroia grisella F.; barciak większy a. barciak mniejszy, zwane potocznie motylicą woskową; motyle z rodziny omacnicowatych (Pyralidae), których gąsienice niszczą plastry woszczyny w magazynach i w ulach (1) :*

Zestawienie: »mol woskowy« = *acarus Calep, Cn; tinea albeos et ceras infestans Cn* (1): *Acarus, tineae genus in cera nascens, quod omnium animalium minimum esse existimatur. [...]* German. Ein Milw die im Wachs wechft [...] Polon. wełzka, Mol wołkowij. *Calep* 12a.

7. zool. *Trichodes apiarius* L.; *barciel pszczeli a. pszczołowiec*, chrząszcz z rodziny przekraskowatych (*Cleridae*); larwy jego żerują na dnach uli, zjadając opadłe pszczoły, a także żywy czerw pszczoł (2) :

Zestawienie: »mol ulowy« (2): Blatta, Vermis qui alvearia laedit – Mol vlowij, motil. *Calep* 133b; Clerus, Vermiculus est, teste Aristotele, in alveorum pavimentis nascens – Mol vlowi. *Calep* 206b.

8. zool. *Anobium* F.; *kołatek*, chrząszcz z rodziny kołatkowatych (*Anobiidae*); larwy jego żerują w drewnie; *teredo* Mącz, Cn; *cossus, galba, pityocampe, rauca, termes, tinea lignorum, trips* Cn (1) :

Zestawienie: »drzewny mol« (1): Teredo, Prochnowy robak/ álbo drzewny mół [!], który drzewo grizie á tak prochnieye. *Mącz* 449d.

9. zool. *Tenebrio molitor* L.; *mącznik młynarek*; chrząszcz z rodziny czarnuchowatych (*Tenebrionidae*), którego larwa zwana „robakiem mącznym” jest groźnym szkodnikiem młynów, piekarni i magazynów zbożowych; *myloceos* Mącz, Cn; *molles, vermis molarum* Cn (1) : Mylecos seu Mylechos, Nieyáki rodzaj molów we młiniach fie zápleniáyących *Mącz* 240a.

10. *n-pers* (2) : yých za poradą molewą ftoll [...] poczall vilupovac szwyderkyem, kthori mv thenze moll kupill *LibMal* 1547/125v.

Zestawienie (1): Choma Mol de Starodub Moscus die dominica Sexagesime Anno Domini 1547 ultro recognovit *LibMal* 1547/125v.

Synonimy: 1. *czerw*; 5. *robak*, zest.: »czerw zbożny«; 6. *weszka*; 7. *motyl*; 8. zest.: »prochnowy robak«.

AKtt